

Sada, kada odlaziš, sa desetvjeđima sada jeby
Putu većim besom otimaće me crne gejde žari
Sunce, misao
I smrt.

Kao Homera je sa božnjem močvarom rame
Onih sedam gradova.

... i molodost svih
molovit manj učilištački omrežja upoz
... sa njim omeđen
... i molod mlađe obala
... slob odnos se neće morati
... od njih uspijevat
... a načela raspoloženja i ovi
... vremenski izazivi

BELESKA O AUTORIMA

A. E. BAKONSKI (rođen 1925) odmah se, ali sa značajnim uspehom (*«Pesme»*, 1950; *«Plina sećanja»*, 1957) upisuje u redove nadrealističke avangarde. Njegova poezija sedamdesetih godina razvija se u kristalno čist, unekoliko eksprešionistički pesnički iskaz. Zbirka *«Leševi u praznини»* (1968), u tom smislu, predstavlja neosporni dokaz i domet.

AUREL RAU (1930) započinje poezijom pastela i notacije, da bi se kasnije sve više usmeravao prema meditativnom pesništvu otvorene i moderne fakture. Osnovni ton njegove poezije je blaga elegičnost u posmatranju i pojmanju prirode i sveta uopšte. Iskazana smirenim poetskim rukopisom, ova se poezija tako i prima: svečano, pitko, mirno. Tako je od *«Breeze»* (1953) pa sve do najnovijih stihova.

Najznačajnija pesnička ličnost afirmisana u sedmoj deceniji svakako je NIKITA STANESKU (1933). Od samog početka (zbirka *«Smisao ljubavi»*, 1960) impresivno i nedvosmisleno nastupa sa novim pesničkim jezikom, kojim će se više ili manje koristiti cela njegova generacija, vraćajući tako rumunskoj poeziji dimenziju visoke spiritualnosti koju su bili dosegli Eminescu, Argezi, Blaga, Jon Barbu i Bakovića. Staneskova zbirka *«Il elegija»* (1967) predstavlja knjigu čiji su domaćaji u sferi vrhunaca. Staneskova poezija je vrlo rado i često prevodena u svetu, pa i u našoj zemlji.

PETRE STOJKI (1932) traga za poezijom jednotavne, zgušnute notacije. To je poezija atmosfere, po ekspresiji srodnih Traku i Benu, poezija snažne vokacije. Stojkina poezija skriva u sebi tih lamenat nad prolaznošću sveta, koji je dat u vidu kreiranja biografije stvari, dovodeći ih time u red bića. Posebnu draž ovoj poeziji daje i jedna *pronadena* naivnost, iz koje se može otkriti (to je kao mehanizam sa zadruškom) smisao pesničke poruke. Zbirka *«Pitoma arheologija»* (1968), *«Kutija sa zmijama»* (1970) i *«Starica seda u foteliju»* (1972) krunišu ovakva nastojanja.

Poezija ANGELA DUMBRAVEANUA (1933) donosi autohtonu liniju senzualizma, koja u rumunskoj poeziji predstavlja jednu od onih opsesivnih tema kojom svaki pesnik, iznova, mora pridodati svoje razrešenje. Isto tako, Dumbraveanu u ideji mora otkrije još jedan svoj simbol kojim sugerije ambis i nemir ljudske duše, prostor u kojem se tako slikovito odvija ljudska sudbina, kao na kakvom fonu. Karakteristične Dumbraveanuove zbirke su *«Iluminacije mora»* (1966), *«Kosti lada»* (1968) i *«Samota podnevna»* (1973).

MIRČA IVANESKU (1931), po uzdržanosti poetske fraze sličan Stojki, predstavlja posve izuzetan slučaj, u prvom redu — zbog doslednog sprovođenja principa *pravilacije lirizma*, zbog hrabrosti samoispitivanja i, konačno, zbog supitnog i složenog toka ove, nadasve meditativne, lirike. Od 1968, kada okasnelo debituje zbirkom *«Stihovje»*, Ivanesku je objavio još šest izuzetno zanimljivih knjiga stihova.

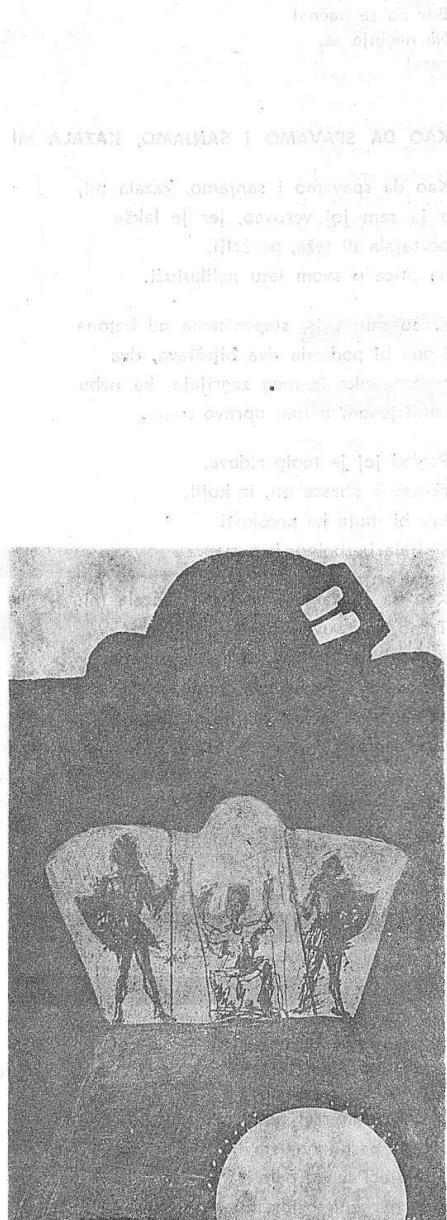
MARIN SORESKU (1936) još jedan je pesnik iz ove naše panorame koji nastoji da, na elementima banalnog i banalizacije, izgradi sopstveni poetski svet. On, zapravo, koristi elemente banalnog da njima iskušava svet. »Najobzljnjim« temama i situacijama, uz obilatnu upotrebu ironije i crnog humoru, Soresku pristupa nekako ikosa, s leđa; banalizuje ih, da bi, pritom, od svega ostali jedino suština. Zbirke *«Poeme»* (1965), *«Smrt časovnika»* (1966), *«Mladost Don Kihota»* (1968), *«Kašljite»* (1970), *«Dušo, dobra za sve»* (1972) i *«Tako»* (1973) sve više dokazuju ovog značajnog pesnika.

Sa rumunskog preveo
Adam Puslojić

damjan antonijevic

NOJEV KOVČEG POEZIJE

O izboru iz poezije jugoslovenskih naroda Aleksandra Petrova*

Savremeni i konstruktivni poduhvat časopisa *«Delen»* da u razmaku od pune četiri godine ponudi, posle Komnenićevog, još jedan izbor, još jedan mogući pogled, ali ovo ga puta ne samo na »novije srpsko pesništvo«, već na »poziju jugoslovenskih naroda od 1945—1975. godine« izbor i pogled nesumnjivo širi i ambiciozni — zasludiže, kao uređivački potez, svako odobravanje i priznanje. Časopisi mogu i treba da budu inicijatori književne atmosfere i orientacije. Ali, i antologije, i one loše, i neuspeli — to jesu, najpre po otporima koje izazivaju (nezaobilaznim) činom vrednovanja i prisustva, potom po konceptu, i shvataju poezije.

Antologije, u stvari, imaju pravo da postaju, ali, najčešće, ne uspevaju da se izbore za pravo i da opstaju. Neophodne, jer su, ma koliko suženih perspektiva i određenih usmerenja, svojevršna slika potetskih prostora u totalu, one su, sa malim izuzecima, efemerne kao celina. A opet: zavisne od shvatavanja vrednosti, od ukusa, suda kulture i morala sastavljačevog one se, najpre, moraju dokazati kao celina, kao delo koje stoji samo za sebe i podložno je delovanju i uticaju samo iz perspektive onoga što nosi sobom.

Antologiji prethode mnoge kritike provere i poteci. Ukoliko antologičar tu preuze zavodski deo poslova utoliko bolje za antologiju. Jer kombinacija analitičkog čitanja i čitanja koje, po Ingardenu »konstituiše estetski predmet« — najbolji je uvod za izbor dovoljno primeran antologičarem zahtevima.

Antologiji prethode mnoge kritičke promereni i apriorističko (pri čemu dolazi, ne retko, i do isključivosti, jednostranosti i dogmatiziranja kriterijuma), izbor je iz lepeza mogućih vrednosnih sudova. Antologičar svesno pristaje na tu mogućnost, računa upravo s njom. S druge strane znači da je vrednovanje ključni teorijski i praktični problem sveukupne literature, ne rešen (da li uopšte resiv?) — mi pristajemo na izbor antologičarevih kriterijuma i kriterijum izbora uz tri elementarna uslova: da se ti kriterijumi izlože, da su primenjeni predmetu, njegovom prevashodno estetskom biću i da se potvrde i afirmišu u konačnom rezultatu koji će i svojom celinom, i svojim delovima delovati kao novo ostvarenje.

Reći antologičaru svoje neslaganje sa njegovim izborom ponuditi mu svoj — znači praviti svoju antologiju na obrisima njegova, znači praviti svoj izbor ruševi njegovog. I zato je deplasirano predlagati antologičaru koji nudi završen posao svoju adenda et corrigenda. A zar nije bolje ući u antologiju kao novo, dovršeno i celovito delo, ako to ona jeste, i, kao i druga dela, ocenjivati je na osnovu onoga što nosi sobom, kao takva, što nudi svojim kriterijumima, svojim izborom, što je htela dati svojim uspostavljanjem vrednosti, a ne na osnovu onoga što joj ni na kraj umu nije bilo.

Antologije stvaraju nove vrednosti nekad toliko različite od polaznih kriterijuma. Te vrednosti niču, po negaciji, i na ruševinama neuspelih izbora. U stvari, alko antologičar uspe da ostvari sklad subjektiviteta, ali ne i relativizam sopstvenih sudova i procena, sklad polaznih pretpostavki i konačnih rešenja, svest o efemernosti posla i otkriće novih tokova, novih mogućnosti, novih družčijih vizija, koje će obavezno budućnost, spoj raznorodnih, suprotnih čak, mnogobrojnih stvaralačkih individualnosti u glatku celinu poetskog sistema koji otvara nove imaginativne prostore ne samo u totalu nego i u groplanu — on je uspeo kao antologičar. Ali, zar to nisu preveliki zahtevi? Ko ih je zapravo ispunio?

Antologije su pledoaje za vrednosti. Ali vrednosti određene, specifičirane, uslovljene, omeđene: antologičarevom književnom spremom, talentom, verziranju, teorijskom kulturom i — drskešu! Antologičar mora biti držak, mora biti isključiv, čovek

koji ne poznaje kompromise (čin vrednovanja isključuje svaki kompromis) bilo književne bilo vanknjiževne vinstre. Ove poslednje, pogotovu. Ali pledoaje za određene vrednosti samim tim ne isključuje postojanje drugih, takođe relativnih. Antologičareve vrednosti su njegov kamen koji on gura uz brdo. Pre pada na vrhu će videti da se na okolnim brdima dešava nešto slično. Kao ono ogledalce iz bajke — antologije svojom potrebitošću, sklopom i svojim kratkotrajnošću dowikuju književnoj kritici neumitnu istinu njene efemernosti. Antologija između književnokritičkog i književno-antologičarskog (»večarskog«!) posla — koji je u stvari, po metodama i rezultatu jednak — govori razgolišujuće, stvarne i prozirne istine i jednog i drugog npora.

* * *

Aleksandar Petrov je pravio antologiju zaokreta, ali ne od 1945. već, uglavnom, od pedesete godine načavamo. To je bilo, besumnije, u poeziji jugoslovenskih naroda, vreme traganja, mnogih orientacija, imaginativnih i lirske sistema; nekih bez mogućnosti nastavljanja i razvijanja na novim putevima, ali i vizija koje kao celoviti svet tek od tog vremena počinju svoje trajanje. U tom kontekstu Petrov je vršio izbor iz više perspektiva: 1) iz perspektive tradicije shvaćene kao kontinuitet duhovnog i književnog prostora, 2) iz perspektive sintetičkog sinhronijskog pogleda na određenu nacionalnu književnost (hrvatsku, srpsku, slovenačku, makedonsku, bosanskohercegovačku i crnogorsku); 3) iz perspektive generacijske usmerenosti; 4) prateći tematsku ili motivsku žicu u jednoj nacionalnoj poeziji; 5) iz perspektive pesničkog opusa svakog pojedinog stvaraoca idući hronološki, izborom, od zbirke do zbirke, što je, odmah, treba reći, jedna od najslabijih tačaka ove knjige, i, na kraju, 6) iz perspektive onoga što konkretna pesma slobom nosi, što je u predgovoru vrlo dobro obrazloženo.

Stiče se utisak da, u ovome izboru, savremena jugoslovenska poezija izrašta, na prvom koraku, kao negacija uprošćeno-tendencionalne poezije koja je nastajala neposredno posle rata. Bogati tokovi poezije između dva rata samo se, u izboru, naslučuju opredeljenjem za pesme, ovoga posleratnog razdoblja, bivše nadrealističke grupe (Matić, Vučo, Dedinac, Davičić). Mesto koje time dobija poezija bivših članova nadrealističke grupe, u srpskoj poeziji, postaje vezivno, ne samo u vremenskom smislu. I jedino ta i takva veza sa prethodnim vremenom i postoji u Petrovljevom izboru.

Savremeno tridesetogodišnje razdoblje poezije jugoslovenskih naroda poklapa se, po Petrovu, sa antidogmatskom orientacijom jugoslovenskog samoupravnog društva. Sa ovim se moramo složiti kao sa neopornim dejstvujućim taktom i faktorom. Petrov je prikazao, a to su zapravo opštepozнате stvari, stvaralačko prevazilaženje i napuštanje »dirigovane poezije«, otpor prema gruboj, vulgarnoj tendencionalnosti, »odražavanje« vremena »obnove i izgradnje« na uprošćen, površinski način pri čemu o poeziji teško da je moglo biti govor. Otpori su mali ne samo u diskusijama i na kongresima, već i u stvaralaštvo, poetskom, najpre i najubedljivije. I to je prvi krug u koji ulazi priredivač ovog izbora tragajući za lirskim vrednostima.

Drugi krug je generacijski. Petrov njiime kao književnoistorijskim pojmom, odnosno bolje rečeno, periodizacijskom poštalicom, obilato operiše a da se nijednom nije zapitao o njegovom smislu, vremenskom, najpre, a potom o srodnostima i razlikama stvaralačkih individualnosti u okviru generacije. U svakoj nacionalnoj književnosti on spominje nekoliko generacijskih krugova koji se nastavljaju, najčešće po negaciji. Tako je svaka sledeća generacija u evolutivnim književnim grananjima buntarska, po pravilu.

Trideset godina jugoslovenske poezije, po Petrovu, u svim nacionalnim književnostima, tri generacije pesnika: starije, ratne, srednje i mlađe. U stvari, njegov izbor se poglavito drži starije i srednje generacije siguran da tu nema opasnih prelaza u vrednovanju, ipak, sa svešću da »...ako ovaj izbor uopšte izdrži proveru vremena, hoće li ga na isti način izdržati njegov početak i završetak? Neće li u toj proveni poeziji starijih pesnika imati prednost?« I zaista, sve antologije ukoliko se bliže vremenu svog nastanka sve se labavije i nesigurnije drže. U vrednovanju, u književnoj istoriji i u književnoj kritici, proročtva nema. Ni antologičari nisu proroci, jer uvek prorokuju u svom selu. Ali, reč je o generacijskoj dekadici tibodeovskog tipa, davno prevaziđenoj inače. Očito je za vremenski duži period u antologijama da je neophodna periodizacija primerenog smislu književnog umetničkog dela, njegovim evolutivnim tokovima, žanrovskim osobenostima i promenama. Generacijsko-dekadni sistem, i u ovom izboru, vezuje ruke priredivaču, iako na prvi pogled nije tako. Granice između dekada i generacija ne postoje, ne postoje nikakva oštra podvajanja u tako bliskom vremenskom razdoblju između književnih dela. Književna dela mogu biti svojevrsna replika na sebi slične, analogne, srodne tvorevine. Pa i u najdaljim vremensima: Džojsov »Uliks« je umetnička »replica« na Homerovu »Odiseju«. Zato je nemoguće primenjivati spoljašnje sheme i podele na književnu istoriju koja unutar sebe pokazuje izvesne zakonitosti. Dekadno-generacijski sistem je takva spoljašnja shema. Čudo je da se Petrov, kao strukturalista kome imantan pristup delu leži na srcu, bez razmišljanja opredelio za ovaku spoljašnju shemu neprimernu delu, u trijadnoj sukcesiji (sve bolje od boljeg!).

Idući od zbirke do zbirke, odabirajući uspele i vredne pesme — Petrov će uspostaviti i treći koncentrični krug tragajući za pesmom i njenim središtem. To je ukupni opus pesnikov, odnosno vrhovi toga opusa koji priredivač ne pretenduje da kritički ubliči, da traži izborom krucijalni smisao, sadžitelj u njemu, nego predstavlja pesnika po zbirkama bez obzira na opšti nivo umetničke vrednosti pesama u celini i pojedinačno.

Odbirom konkretne pesme ne završavaju se koncentrični krugovi traganja za vrednostima. Pesma je takođe, krug, poseban, svoj, celovit, jedinstven. Unutar njene ontičke neponovljivosti sada treba tragati, takođe po koncentričnim krugovima, u visinu za etimonom pesme, njenim suštinskim smislom, njenim apsolutom, ako tako možemo reći. U stvari, reč apsolut se često čuje u obrazloženju ovoga odbira u toj usmerenosti.

Nameru da se protumači značenje izabranih pesama, odnosno da se otvari značenje izbora i opredeljenja za konkretne vrednosti i njihovo obrazloženje, da se kritičkom svešću uđe u odaju pesme — predstavlja Petrova kao antologičara u povoljnom svetu. Jer ta tumačenja su ono što je najbolje i najvrednije u njegovom kritičkom predgovoru, ali stvarni govor izbora kao celine estetski dejstvujuće i neporecive, ako je uspela, zapravo govori sam za sebe uprkos svim apriorističkim, estetičkim načelima (zahtevima). Klasičan primer potvrde u ovom smislu je još uvek »držeća« antologija Bogdana Popovića. Njegova tri zahteva da je pesma emocionalna, jasna i

cela lepa — danas se ne drže. Čak: insistira se, u pojedinim slučajevima, na suprotnim zahtevima (»jasna« i »nejasna«, više-smislena poezija; destrujići elementi pesme koji se namerno ubacuju u njene strukture; ironijska maska pesme; njena diskurzivnost). Zahtevi Bogdana Popovića se ne drže, ali njegov izbor, celina toga izbora, — možda ne toliko početak njegov i kraj, tj. ono odakle »počinje« srpska poezija, i njen sledeći koračaj u budućnost, — pravljeni potim zahtevima, sve se to uglavnom drži. Drži se konstrukcija te antologije, ona kao celina, ukus antologičarev. Petrovljevom izboru nisu prethodili neki eksplicitni preiskustveni estetski imperativi, njegov izbor ne deluje tako homogeno, tako jedinstveno kao ciklus, kao zbirka npr. — što je već ideal antologije, — ali Petrovljeve namere i ukus su vidljivi, oni se potvrđuju izborom i time afirmišu još jednu ubolicenu mogućnost jugoslovenskih poetskih tokova. (Da li zaista adekvatnu ili ne? — to je posebno pitanje). Pravi antologičar nije u predgovoru koji je njegovo otvoreno, ranjivo i ranjivo mesto, već u samom izboru, u njegovoj kompoziciji. Time ne želimo da kažemo, u duhu priredivačevog koncepta, immanentno gledano, tražeći od ovog izbora ono šta on jeste i hoće da bude, ne impertirajući mu nešto potpuno van njegove organike, da bismo se složili sa svim zahvalitvama njegovim. Pogotovo što smatramo da se antologičar mora najpre potvrditi kao kritičar u svakom pojedinom slučaju, to jest da je uslov postojanja antologije konkretni kritički čin, kritičko vrednovanje i sistematizovanje pesničkog opusa, pojave, problema ili toka, otkrice njegove jedinstvenosti, njegovo problematizovanje i — uopštavanje. Petrov, ma koliko da za sobom ima određeni fond kritički pročitanih knjiga, ipak se čini da se u nekim slučajevima prebrzo odlučivao ne proveravajući analitičkim čitanjem čitanje koje »konstituše estetski predmet«. Čitanje je u stvari kao i u svim drugim slučajevima, pravi i jedini problem antologičara. A kao po pravilu naši ga antologičari, malo ili nimalo ne uzimaju u obzir iako je njihova dužnost, najpre, da izveste o sopstvenoj vrsti, načinu i metodologiji čitanja.

Ali, konačno, kakve je pesme birao priredivač ovog izbora? Mora se odmah reći da se Petrov između pesnikovog opredeljenja (izjašnjenja, sadržaja, značenja) u pesmi i estetske otvorenosti njegove pesme — uvek odlučivao za prvu mogućnost. Nai, među estetskog i programskog (odn. značenjsko-aktuelnog, manifestacionog sadržaja) — Petrov se po pravilu, opredeljavao za programske pesme. A takve pesme su ovde one koje obeležavaju čovekovu ili metafizičku, ili egzistencijalnu, ili moralnu situaciju u svetu, ili u njemu samom, koje obeležavaju njegova kolektivna i individualna opredeljenja, put i sudbinu.

Groteskno, izvrnuto, parodijsko i humorno — takođe će magnetski privući Petrova kritičara i priredivača. Ne samo kao momenat »oneobičavanja« koji ima strukturalnu važnost, već kao konstitutivni momenat novog, karakterističnog pogleda na svet, novog pristupa svetu, nove vizure, novog načina postojanja. Posebno u poeziji pesnika »treće generacije« (asocijacija na »treće doba« Bogdana Popovića). Mladi će otvoriti nove puteve u humorno, burleskno i naročito, groteskno u lirske iskazu uranog tipa. Pomereni svet ukazuje na rasputline stvarnog sveta u nama ili oko nas, što je svejedno. Nesnalaženje rada otpor i bunt. Mlada jugoslovenska poezija buntarska je. Situaciju otuđenosti prima sa otporom, buntom. Priredivač ju je tako predstavio u svome izboru. U izboru takođe prepozajemo i sklonost za eshatološku, kataklizmičnu poeziju, kosmičke vizije, poeziju egzistencijalnog usuda, ali i poeziju konvulzijske čula. Da parafraziramo nečiju misao: ove pesme, većinom, nisu sa sunčane strane čovekovog sveta.

Pored fiksiranja trijadnog generacijskog niza u svim nacionalnim lirske strukturama — posebne tipološke i klasifikacijske

ske reference ovoga izbora, do kojih je predavaču stalo, su motivske žice. Motiv zastave i putovanja u hrvatskoj, Bolanog Dojčina u makedonskoj, motiv sivog miša i bika u slovenačkoj poeziji, i, preko tih motiva, projekcija apsoluta. Ovo kretanje problemsko-idejnim strujanjima, traganju za motivom vuče ovaj izbor ka motivskoj antologiji, zavisno od nacionalne književnosti.

Skoro da nema antologičara koji neće izjaviti da svojim izborom ne vrednuje ni pesme ni pesnike. Petrov to kaže sugestivno; »Pre svega, ovaj izbor ne predstavlja za mene nikakvu opkladu na besmrtnost. Antologije uopšte, pa ni svoj izbor, ne shvatam kao neku vrstu Nojevog kovčega: ko je unutra taj će preživeti«. (podv. D.A.) Međutim, to nije tačno. Izborom, i po kvantitetu i po kvalitetu pesama, i po imenu, ovom a ne nekom drugom — antologičar itekako vrednuje jednu literaturu, poeziju, vrednujući time i sebe. I tek od ove poslednje konsekvencije, od tog čina izbora antologičar se približava »idealuu Nojevog kovčega. Antologije se zato i prave: da posle vrednovanja dobijemo zaista antos odnosno cveće, što je i izvorno značenje reči antologija (cvećnjak). Da li će pri tom čitalac imati više ili manje sreće sa antologičarem zavisi mnogo od kritičke svesti ovog poslednjeg, njegove književne kulture, osetljive i fine ruke, od slaha koji imaju retki i odbarani, od kriterijuma, od talenta da od tadih različitih, individualnih delova stvari sopstvenu jedinstvenu celinu, od sintetičkog pogleda na celinu lirske gibanja jednog (ili više) vremena i epoha i jednog prostora, od veštine da se Arijadino klupko kritike iskoristi na najbolji mogući način za ulazak u lirinint pesme, od ličnog poštenja i moralu, temeljnog radnog učinka i višestrukog čitanja: analitičkog, posebno.

Čin izbora, daleko, čin je vrednovanja.

To priznaje, uprkos svojoj duhovitoj opaski o Nojevom kovčegu i sam Petrov već u sledećoj rečenici: »Treba li istaći da se svaki izbor zasniwa na vrednosnom sudu«. I dodaje: »Ali to ne znači da sve što je vrednost mora biti prisutno u jednom izboru«. Sto, s druge strane, opet znači da sam izbor uspostavlja nekakve vrednosti u odnosu na druge. Vrednovanje je, preostalog, i rezultat kompariranja. Čelovitost i homogenost onih vrednosti koje uspostavlja ovaj izbor kriterijum su za njegovo vrednovanje. — Dakle antologičarevo usmerenje na određeni način pevanja i mišljenja unapred ga opredeljuje u izboru što znači u vrednovanju, što dalje omogućava nastavljanje lančane reakcije vrednosnih sudova. Širina izbora podrazumeva adekvatnu širinu kriterijuma. Petrov je svesno, unapred, išao na tu širinu, ali posle obavljenog posla bilo je očito da to nije ostvarivo ni s pozicija kriterijuma (o kojima uostalom eksplikite uopšte nije bilo reči) ni s pozicija izbora (bez stožerne tačke) Zainteresovan (ipak!) za univerzalni ključ (u smislu izvora) poezije i ključ (u smislu oruđa) kritike — Petrov će, rekli smo već, uvek pronalaziti svojevršni apsolut u svakoj poeziji, i pesmi, čak, pojedinačno. Pitanje upućeno autoru izbora: jedan ili više apsolut (da li je ikako moguća ovakva formulacija?) — staviće nas u poziciju da vodimo razgovor o tome da li se pesma kao književnoumetničko delo shvata kao jedinstvena, pojedinačna tvorevina, ili postoji jedan apsolut kao univerzalni sintetički sadržalac za sve pesme. Ako je ovo drugo tačno imali bismo šifru za sva književna dela; a ako je tačno ono prvo ne bismo mogli da potežemo apsolut za svaku pesmu. Očito je: »monoteizma« u kritici ne može biti. Delo je pojedinačno. I Petrov je preferisao traganje za apsolutom u jugoslovenskim lirske tokovima. Pesnici ovih trideset jugoslovenskih pesničkih godina suočeni su sa smrću, apsurdom, ništavljom. Neki da, ali u generalnoj odrednici, pa i u svakom pojedinačnom slučaju to je teško tvrditi. Svaki lirski (imaginativni) sistem, optimističan i humanistički opredeljen jer je lirski, ako je sistem, teži univerzalnim

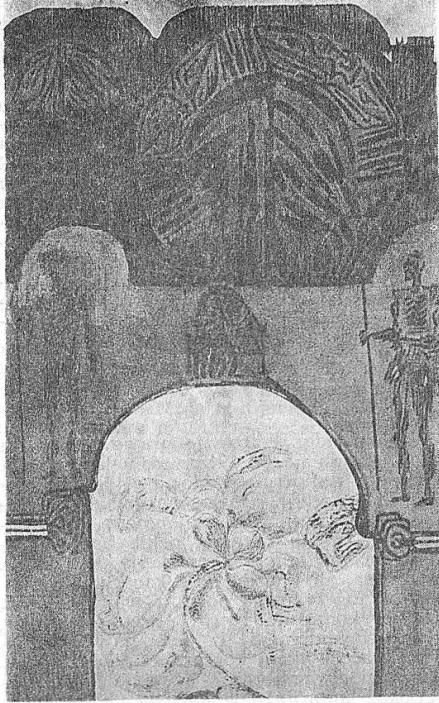
simbolima (arhetipovima). Ali to ne mora uvek biti, i nije, »apsolutan duh«. I u tome mi vidimo »monoteističko« čitanje poezije Aleksandra Petrova.

Govoreći o tokovima poezije jugoslovenskih naroda Petrov se, i po sopstvenom nastojanju, nužno suočio sa potrebom isticanja zajedništva ove poezije. To zajedništvo autor ne inačigira samo praćenjem samosvojnih puteva nacionalnih pesničkih tokova ali u znaku srodnih duhovnih tragača i identičnog opredeljenja, ne samo time što je svoje izlaganje, u uvodu, počeo od hrvatske poezije, što nije propustio da uspostavi odnose među ovim tokovima prateći ih ponaosob, već i u stvarnom jedinstvu pesnika sa pesnicima, pesama sa pesmama. Time zajedništvo dobija drugu jednu dimenziju, višu, uvišeniju, nadnacionalnu, ljudsku, univerzalnu. Mislim da slobodno možemo reći da je to kvalitet ovoga izbora: postignuto jedinstvo pesničke reči na opšteljudskom planu.

Hronološki princip pri izboru ovakve vrste neophodan je i ovde se potvrđuje kao ispravan. Ali to nije zakon primenljiv i na sve druge slučajevne. Petrov je u uvodnoj raspravi pisao poimence o poeziji jugoslovenskoj srpskoj, crnogorskoj, bosansko-hercegovačkoj, makedonskoj i slovenačkoj. Raspored pesnika u izboru je hronološki. Tu svi stoje jedan po drugog, rame uz rame čineći celinu do koje je predrađivača stalo ne samo iz estetskih razloga, s tim što je, otprije, odnos srpskih i hrvatskih pesnika brojčano isti, posle dolaze slovenački, bosansko-hercegovački i, na kraju, crnogorski pesnici. Mora se odmah reći da u stvarima duha (i lirike) ovakva rangiranja i prebrojavanja ne čine ništa. Utoliko pre što smo uvereni da je Petrov mogao da češće greši u izboru pravilni pesama, a daleko redje u izboru pravih pesnika. Uostalom, kvalitet tu ulazi u odnose relevantnije nego kvantitet, a u ovom slučaju između drugog i prvog nema uzročno-posledične veze. Inače, hronološkog principa autor se držao i kad se radi o generaciji pesnika koji su stvarali pre rata. Ali ne bukvalno. Priredivač je vodio računa i o opštoj klimi lirike u ovom razdoblju. Pesme koje su stvorene danas a pripadaju jučerašnjem vremenu izostale su iz ovog izbora, s razlogom, rekli bismo.

Inače, informativno, ako se ceni vrednost pesnika *po broju* pesama vrhunci tridesetogodišnjeg jugoslovenskog pesničkog pozorja su, sudeći samo po sadržaju; Vasko Popa (7), inače neadekvatno predstavljen, Edvard Kocbek, Oskar Dabič, Slavko Mihalić po šest; Vesna Parun, Stevan Raičković, Miodrag Pavlović, Ivan Slamnig, Branko Miljković, Tomaž Šalamun — zastupljeni su sa pet pesama. Dušan Matić, Blaže Končka, Gregor Strniša, Ivan V. Lalić, Kajetan Ković, Damijel Dragojević, Borislav Radović, Radovan Pavlovska sa po četiri, itd.

Petrovljev izbor nameće razmišljanje o jednoj orijentaciji jugoslovenskih pesničkih strujanja u tridesetogodišnjem razmaku o kojoj se globalno ne razmišlja mnogo, ne čuje nijedna sintetička misao. To je, ovde evidentirana, i evidentna, orijentacija na izvorni, nacionalni mit, na legendu prošlosti, istorijsko, na traganje za nacionalnim i ličnim identitetom u okviru nacije. No, iz ove konstatacije, očito je, slovenačka poezija svojom modernošću, urbanošću, konceptom koji se umnogome razlikuje (bar u ovom izboru) — suštinski izilazi. Donekle i hrvatska, čiji je angažman delimično upućen baš ka rušenju mitova (npr. motiv zastave, po Petrovu). Najviše je, pak, tim traganjem za mitskim, prošlim oživljavanjem legendi zaokupljena makedonska, crnogorska, bosansko-hercegovačka i srpska poezija. Mi ne bismo, za ovu priliku iz ovoga fakta izvlačili neke određene zaključke. Ali stoji istina da urbana civilizacija okreće čoveka ka stvarnim problemima njegovog ličnog i društvenog integriteta. Zbog toga, možda, slovenačka poezija više govori o lirskom statusu modernog čoveka nego bilo koja druga, danas, u Jugoslaviji.

Cini nam se da je već vreme da rušimo mitove koje smo izgradili. Mitovi postoje da bi se rušili. Vreme sakralizacije — prošlo je vreme. *Ovo su profana vremena* koja na tron penju neurotičnog, rasparčanog gradskog čoveka. Tog čoveka interesuje koliko sloboda njegovog nacionalnog integriteta, toliko i lična sloboda, život kao stvaralaštvo, stvaralaštvo kao život.

Još jednom ističemo: reprezentovanje nacionalnih lirika u Jugoslaviji pretpostavlja *prethodnu kritičku verifikaciju* pokušaja. Kritičku u smislu otvaranja svake pojedinačne nacionalne književnosti, svakog pojedinačnog opusa. Da li je taj posao kao posao Petrov obavio onako kako su to stari antologičari radili (uvek sumnjavači u prvo, i prethodno čitanje, proveravajući svoje utiske više puta), ili, objektivno, nije mogao da uradi? Jer nije sigurno da će se njegov kriterijumi sutra držati, kao što se obično ne drže, ali je moguće da će *izbor* kao izbor i sutra nekog zainteresovati. Bar kao dokument jednog čitanja (koji ne može samo o sebi da govorii) ako ne kao knjiga koja će i tada moći na vodi razgovor s čitaocem.

I upravo je u ovome svaka (pa i neuspela) antologija uspeli trenutak jedne literature. Antologije su njena zrelost. Više sumarnih izbora, više pregleda i lakše će se doći do pravog izbora koji interesuje jedno vreme. Antologije su čitalačke potvrde i dokumenti jednog vremena, mogućnost komunikacije s budućnošću preko lepote, a sva lepota je (efemerna) jedna relacija. Sigurno je da će čitanje Milana Komnenića (Delo, 1970/1), Bogdana A. Popovića (Savremenik, 1971/8-9) — spominjemo samo antologije izdate najpre u časopisima — ući u riznicu lepote budućnosti, ako ne kao stvarna lepota, a ono *kao dokument uslovljenih pe sničkih i čitalačkih orientacija*.

U ovom poslednjem smislu bismo i privatili čitanje Aleksandra Petrova.

18. marta 1975. godine.

* »Poezija jugoslovenskih naroda 1945—1975. Tokovi i opredeljenja.« Izbor i predgovor Aleksandar Petrov DELO, 1975, br. 1, str. 279.